

۱ «یحیی دولتآبادی، یکی از رجال سیاسی عصر مشروطه، درباره‌ی وضعیت روستاهای میان تبریز و زنجان می‌گوید: «دهات بی‌سکنه‌ی عرض راه، لاشه‌ی بسیار حیوانات بارکش که به واسطه‌ی قحطی سال پیش و ناامنی و غیره در هر چند قدم در اطراف و بلکه در میان راه دیده می‌شود، قبرستان‌های تازه احداث شده در نزدیک دهات و قصبات به ضمیمه‌ی احوال پریشان [و] رقت‌انگیز زن و مرد و بزرگ و کوچک مردم ستم‌دیده، اگر گاهی در دهات دیده شوند که تازه می‌خواهند سروسامانی بگیرند، حقیقتاً تأثرآور است. آری در راه تبریز و زنجان، دهاتی دیده می‌شود که نعش اموات در اتاق‌های ویرانه‌ی آن‌ها مانده است و خوراک جانوران شده و اگر نظر عمومی به نقاط مختلف مملکت انداخته شود، دیده می‌شود که همه جای مملکت بی‌طف ما در سایه‌ی جنگ اروپا و بی‌لیاقتی حکومت خود به صورت راه تبریز درآمد است.»» (حیات یحیی، ج ۴، ص ۸۹)

الف) متن یحیی دولتآبادی مربوط به تأثیر کدام‌یک از جنگ‌های جهانی بر ایران است؟
 ب) متن فوق درباره‌ی وضعیت کدام نواحی ایران می‌باشد؟
 ج) دولتآبادی در این متن به کدام سیاست ایران در قبال این جنگ اشاره کرده است؟

۲ مهم‌ترین خواسته‌های مهاجرین در مهاجرت کبری را بنویسید. (ذکر دو مورد کافی است.)

۳ به نظر شما چرا نیروی بریگاد قزاق در دوره‌ی قاجار کارایی چندانی نداشت؟

۴ اصطلاح بناهای کارت پستالی را توضیح دهید.

۵ بر روی نقشه شماره‌هایی نوشته است، مشخص کنید که این بخش‌های خاک ایران طبق کدام معادله یا عهدنامه‌های در دوره‌ی قاجار از ایران جدا شدند؟

- ۱- .....
- ۲- .....
- ۳- .....

۶ به نظر شما چرا برخی از روزنامه‌های فارسی‌زبان در دوره‌ی قاجار، خارج از ایران چاپ می‌شد؟

۷ دو محاکم عُرف و شرع در دوره‌ی قاجار چه تفاوت‌هایی با هم داشتند؟

۸ در دوره قاجار هنر تئاتر به سبک اروپایی به همت چه کسانی گسترش یافت؟

۹ مهم‌ترین خواسته‌های مهاجرین در مهاجرت کبرا به قم چه بود؟ (ذکر یک مورد کافی است)

۱۰ دو اندیشه‌ی «اعتدالیون» و «دمکرات‌ها» در جریان انقلاب مشروطه و تشکیل مجلس دوم را مقایسه کنید.

۱۱ چرا برخی از روزنامه‌نگاران در دوره‌ی قاجار اقدام به انتشار روزنامه‌های خود در خارج از کشور کردند؟

۱۲ به نظر شما کشورهای اروپایی به چه بهانه‌ای در امور داخلی امپراتوری عثمانی دخالت می‌کردند؟

۱۳ بناهای کارت پستالی را تعریف کنید.

۱۴ جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است)

(شرع - عرف - سیاحان - مسیونرهای)

۱) محاکم ..... در زمان قاجار دعای مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث را حل و فصل می‌کردند.

۲) نخستین مدرسه‌های جدید در ایران توسط ..... اروپایی و آمریکایی تأسیس شد.

۱۵ مهم‌ترین تحولات جهان در قرن ۱۹م. که متأثر از دو انقلاب کبیر فرانسه و صنعتی بود را بنویسید.

۱۶ صدراعظم چه جایگاه و اختیاراتی در دوره‌ی قاجار داشت؟

۱۷ ناصرالدین شاه قاجار با هدف آشنایی با پیشرفت‌های اروپاییان و اخذ فناوری مدرن غربی سه مرتبه به اروپا سفر کرد. در

دوران سلطنت او، تلگراف، تلفن، بانک، موزه، دوربین عکاسی و برخی دیگر از جلوه‌های تمدن جدید غرب علی‌رغم برخی

مخالفت‌ها وارد ایران شد. ناصرالدین شاه به مقوله‌ی عکس و عکاسی علاقه‌ی فراوانی داشت و یکی از دلایل رواج آن در

ایران، علاقه‌ی وی به عکاسی بود. او خود عکاسی می‌کرد و در این زمینه مهارت داشت.

الف) ناصرالدین شاه قاجار با چه هدفی سه بار به اروپا سفر کرد؟

ب) یکی از دلایل رواج عکاسی در ایران در دوره‌ی قاجار چه بود؟

۱۸ تفاوت عقاید و باورهای ولتر و روسو دو روشنفکر فرانسه در آستانه‌ی انقلاب کبیر را بنویسید.

۱۹ استبداد صغیر را تعریف کنید.

۲۰ کدامیک از گزینه‌های سمت چپ با شماره‌های سمت راست در ارتباط است. (در ستون سمت چپ یک مورد اضافی است)

(الف) پترکیر	(۱) پادشاه انگلستان در زمان مجادله با مجلس (پارلمان) این کشور
(ب) لویی شانزدهم	(۲) تزار قدرتمند و متحول‌کننده‌ی روسیه
(ج) چارلز یکم	(۳) اولین رئیس‌جمهور تاریخ آمریکا
(د) جورج واشنگتن	

۲۱ مهم‌ترین علل بروز جنگ جهانی اول چه بود؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

۲۲ چه عواملی سبب رشد تولید و صادرات فرش ایران در دوره‌ی قاجار شد؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

۲۳ در نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، شاه از چه جایگاهی برخوردار بود؟

۲۴ روزنامه‌نگاری در دوره‌ی قاجار پیش از مشروطه را با پس از وقوع انقلاب مشروطه مقایسه کنید.

۲۵ مهم‌ترین شرایط نادر افشار در دشت مغان برای پذیرفتن سلطنت چه بود؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

۲۶ به نظر شما کشور آلمان در زمان صدراعظمی بیسمارک چگونه به سرعت در مسیر پیشرفت و اقتدار قرار گرفت؟

۲۷ چه عاملی موجب شد تا آمریکا که در جنگ جهانی اول بی‌طرف بود وارد جنگ شود و به آلمان اعلان جنگ دهد؟

۲۸ علل شروع مرحله دوم جنگ ایران و روس در زمان فتحعلی شاه چه بود؟

۲۹ نادر افشار برای به دست گرفتن قدرت در دشت مغان چه شرایطی را مطرح کرد؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

۳۰ مهم‌ترین تحولات اروپا در قرن ۱۹ م. که از زمینه‌ها و علل بروز جنگ جهانی اول بود را نام ببرید؟

۳۱ متن زیر را بخوانید و به سؤالات زیر پاسخ دهید.

«ناصرالدین شاه با هدف آشنایی با پیشرفت‌های تمدنی اروپاییان و اخذ فناوری مدرن غربی سه مرتبه به اروپا سفر کرد. در دوران سلطنت او، تلگراف، تلفن، بانک، موزه، دوربین عکاسی و برخی دیگر از جلوه‌های تمدن جدید غرب علی‌رغم برخی مخالفت‌ها وارد ایران شد. ناصرالدین شاه به مقوله‌ی عکس و عکاسی علاقه‌ی فراوان داشت و یکی از دلایل رواج آن در ایران، علاقه‌ی وی به عکاسی بود. او خود عکاسی می‌کرد و در این زمینه مهارت داشت.»

(الف) هدف سفرهای ناصرالدین شاه به اروپا چه بود؟

(ب) یکی از دلایل رواج عکاسی در ایران در دوره‌ی قاجار چه بود؟

۳۲ نظام حکومتی ایران در دوران پیش از انقلاب مشروطه را با خواسته‌های ایرانیان از انقلاب مشروطه مقایسه کنید.

۳۳ وکیل‌الرعا یا کیست؟

۳۴ محل نگهداری اسناد و مدارک با ارزش هر کشور چه نام دارد؟

۳۵ به نظر شما عهدنامه‌ی «ترکمانچای» چه آثار و پیامدهای زیان‌باری به دنبال داشت؟

۳۶ عملکرد نادرشاه افشار و کریم خان زند بعد از رسیدن به قدرت را با یکدیگر مقایسه کنید.

۳۷ استبداد صغیر را توضیح دهید.

۳۸ یکی از پیامدهای جنگ جهانی اول، تشکیل جامعه‌ی ملل بود، هدف از تشکیل آن‌را بنویسید.

۳۹ انقلاب صنعتی سبب دو پدیده‌ی اقتصادی و اجتماعی شد، یک مورد آن‌را بنویسید.

۴۰ نظام حکومتی ایران در دوران پیش از انقلاب مشروطه را با خواسته‌ی ایرانیان از انقلاب مشروطه مقایسه کنید.

۴۱ حکمت تاریخی را تعریف کنید.

۴۲ جاهای خالی را با کلمات زیر تکمیل کنید. (دو مورد اضافی است.)

(گلستان - گلداسمیت - ترکمانچای - پاریس)

۱) یکی از علل شروع دور دوم جنگ‌های ایران و روس، مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه ..... بود.

۲) انگلستان با تحمیل معاهده‌ی ..... به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد.

۴۳ با استفاده از قوه‌ی تخیل خود، آن‌چه را در دوران جنگ جهانی اول بر پیشینیان ما گذشته است در چند سطر بیان کنید.

۴۴ اتحاد و اتفاق سه‌گانه چرا شکل گرفت؟

۴۵ انقلاب صنعتی چه تأثیری در گسترش سیاست‌های استعماری داشت؟

۴۶ به نظر شما، علت گرایش افکار عمومی ایرانیان به آلمان و دولت‌های متحد آن در جنگ جهانی اول چه بود؟

۴۷

متن زیر را بخوانید و برداشت خود را از آن در کلاس بیان کنید.
 «جنگ بر فیلسوفان و هنرمندان عمیقاً تأثیر گذاشت. از آغاز [عصر] روشن‌اندیشی، به نظر می‌رسید پیشرفت فنی و عدالت سیاسی، دگرگونی مثبتی به بار می‌آورد. فرهنگ اروپا و ایالات متحده... از فرهنگ‌های دیگر برتر می‌نمود. با این حال، مردم این فرهنگ‌ها در خشن‌ترین و مرگبارترین جنگ تاریخ شرکت کرده بودند. قدرت فنی [تکنولوژی]، کشتن مردم را کارآمدتر ساخته بود. قدرت ویرانگر هواپیماها، تانک‌ها و زیردریایی‌ها که در جنگ توسعه یافته و به کار رفت، ارزش پیشرفت فنی جهان را از دیدگاه عده‌ای از مردم با تردید روبه‌رو ساخت» (دان، تاریخ تمدن و فرهنگ جهان، ج ۴، ص ۹۸).

۴۸

با مقایسه‌ی نقشه‌ی سیاسی اروپا و خاورمیانه پیش از قرارداد ورسای و پس از آن، چند مورد از تغییرات مرزهای سیاسی را فهرست کنید.

۴۹

به نظر شما، آیا قتل ولیعهد اتریش و همسرش علت اصلی جنگ بین‌الملل یا فقط بهانه‌ای برای شروع آن بوده است؟

۵۰

نبود تشکیلات منظم و منسجم اداری چه تأثیری بر عملکرد حکومت مشروطه داشت؟ توضیح دهید.

۵۱

چهار اثر و دستاورد مهم انقلاب مشروطه را فهرست کنید.

۵۲

عوامل اقتصادی چگونه زمینه‌ساز انقلاب مشروطه شدند؟

۵۳

زمینه‌ها و علل سیاسی شکل‌گیری انقلاب مشروطه را تحلیل و تشریح کنید.

۵۴

به نظر شما چرا محمدعلی شاه، سفارت روسیه را برای پناهنده شدن انتخاب کرد؟

۵۵

علل رشد و ترقی صنعت فرش را در دوره‌ی قاجار بررسی کنید.

۵۶

هنر نگارگری در عصر قاجاریه چه وضعیتی داشت؟

۵۷

تأثیر عناصر فرنگی را بر معماری عصر قاجار چگونه ارزیابی می‌کنید.

۵۸

نظام تولید در دوره‌ی قاجار بر چه محورهایی استوار بود؟

۵۹

وضعیت تجارت خارجی ایران را در دوره‌ی قاجار چگونه ارزیابی می‌کنید؟

متن زیر را بخوانید و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

«زمانی که به تأدیب جهال و رفع اغتشاش ولایت، مرکب همایون شاهنشاه (محمدشاه) ... با چهل عژاده توپ و چهل هزار قشون ... تشریف فرمای اصفهان گردید... معبرها و قراولخانه‌های شهر جمیعاً چاتمه سرباز مستحفظ، از خان‌ها تفنگ می‌خواستند و از اعیان و ملاها مقصر، از ساکنین بلده و دهات سیورسات، از مالکین و عمال شهر و بلوکات هشتاد هزار تومان بقایای لاوصول سنوات و زارعین مستأصل، سلطان زمان در غضب، ... توپچیان و سربازان قیامت به پا کردند. میرغصبان خون اشرار ریخته ... آحاد ناس به ذکر «وانفسا» گرفتار، فردی از افراد را یارای گفتار نبود. عاقبت تدبیر شفاعت به دست تقلید این جماعت بود که روزی جهت تفریح شاهنشاه میرور بقال‌بازی و اسباب خوانچه به حضور مبارک بردند... بی‌عدالتی‌های ... مستحفظین و محصلین و مستوفیان و مباشران تمام ظاهر کردند، همان روز از خاصیت این حکمت عملی، موکلین ممنوع، متهمین معاف، بقایا بخشیده شدند (تحویلدار اصفهانی، جغرافیای اصفهان، ص ۸۷).

۱- برداشت آزاد شما از متن چیست؟

۲- هنرمندان پیام مظلومان و ستم‌آموران حکومت را چگونه به گوش محمدشاه رساندند؟

به نظر شما چرا امیرکبیر دستور داد، استادان و معلمان مدرسه‌ی دارالفنون از کشورهای غیر از روسیه و انگلستان (مانند فرانسه و اتریش) استخدام شوند؟

متن زیر را بخوانید و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ دهید.

«در هر جایی که زراعت این نبات [سیب‌زمینی] معمول و متداول شد، بلای قحط و مَجاعه آن‌جا راه ندارد و هیچ‌یک از حبوبات جای گندم را نمی‌گیرد. گیاه سیب‌زمینی که قوتش جزئی کم‌تر از گندم است. پس هرگاه در تمام نقاط ایران زراعتش را چنان‌چه شایسته است معمول و مُجری دارند، فواید عمده‌ای عاید زارعین و ملاکین خواهد شد» (روزنامه‌ی فلاح مظهری، نمره‌ی ۸، سنبله یونت ئیل ۱۳۴۱ قمری، ص ۱۰۹).

۱- به نظر شما مطالعه درباره‌ی غذاها چه نقشی در فهم تاریخ اجتماعی یک دوره می‌تواند داشته باشد؟

۲- با مطالعه‌ی متن، برداشت خود را با دیگر دوستانتان در میان بگذارید و درباره‌ی نظرات خود بحث و گفت‌وگو کنید.

به نظر شما، افزایش تولید در برخی از شاخه‌های کشاورزی و بی‌توجهی به تولید کافی غلات چه نتایجی می‌توانست داشته باشد؟ آیا میان افزایش تولید برخی محصولات کشاورزی با قحطی‌های پی‌پی و کمبود موادغذایی به ویژه نان در دوره‌ی قاجار ارتباطی وجود دارد؟ در این باره بحث و استدلال کنید.

متن‌های زیر را که هر دو درباره‌ی اصفهان عصر قاجار است، بخوانید و ضمن مقایسه آن‌ها با یکدیگر، به پرسش‌های مربوط به آن‌ها پاسخ دهید.

متن ۱- «مشاهده‌ی علامات یا ارقام تجارتنی عدل‌های کالا ... هر فرد انگلیسی را خشنود می‌سازد... منچستر پارچه‌های بازار اصفهان را تأمین می‌کند... عمده‌ترین تجارتخانه‌ها در اصفهان نام و نشان بیگانه دارند» (کرزن، ایران و قضیه‌ی ایران، ج ۲، ص ۵۱).

متن ۲- جماعت چیت‌ساز؛ صنعتی بسیار بزرگ است. سابق خیلی جمعیت و رواج داشت. الان نسبت به پیش تخفیف کلی کرده... متاعشان باز به همه‌ی ولایات ایران می‌رود ولی قُماش فرنگی خیلی بازارشان را شکسته، نصف از ایشان باقی نمانده است (تحویل‌دار اصفهانی، جغرافیای اصفهان ...، ص ۹۴).

جماعت زری‌باف؛ سابق زری‌بافی شیوع داشت و زری از پارچه‌های مرغوب ایران بود و مخصوص به اصفهان، لباس رنگین و زرّین بزرگان و شاهزادگان و خلعت سنگین سلاطین می‌شد... حالا این صنعت و این صنعت شکسته و منسوخ شده است. اکنون صانعش حقیر و متاعش قلیل است (همان، ص ۹۷).

جماعت نساج؛ سابق که پارچه‌های فرنگی شایع نبود، از اعلی و ادنی حتی ارکان دولت و بعضی از شاهزادگان عظام قَدک‌پوش بودند. بدین جهت قدک‌های بسیار ممتاز خوب از هشت‌چله الی سی‌چله در اصفهان می‌بافتند... رنگ‌های پخته‌ی صباغی اصفهان را هم که بر آن می‌افزودند، نزاکتی پیدا می‌نمود... چندین سال است پارچه‌های زرد و سرخ باطن سستِ فرنگستان رواج گرفته، هر دفعه اقمشه‌ی ایشان طرح تازه بوده و هر کدام به نظرها تازگی داشت، مردم ایران جسم و جان خود را رها کردند و دنبال رنگ و بوی دیگران بالا رفتند و در واقع در این مرحله به ضررها رسیدند (همان، ص ۱۰۰ - ۱۰۱).

جماعت تفنگ‌ساز؛ بازار بزرگ مخصوص در اصفهان دارند. عهد خاقان مغفور، استاد حسین نامی پیدا شد، تفنگ‌های مخصوص کارخانه‌ی او معروف است. بهتر از استادان مشهور روسی قدیمی شد... شاگردانی داشت که بعد از او خوب کار می‌کردند. باز هم استادان دیگر اصفهان متعدد بودند و هستند؛ این سنوات غالب این‌ها در کارخانه‌های طهران از بیکاری مرمت‌کاری می‌کنند (همان، ص ۱۰۸).

- ۱- برداشت شما از متن ۱ چیست؟ چه چیزی سبب خشنودی این انگلیسی شده است؟
- ۲- با بررسی دو متن، علت انحطاط و رکود صنایع دستی ایران در دوره‌ی قاجار را تحلیل و ارزیابی کنید.

علت اساسی توجه فرانسه به ایران در زمان ناپلئون چه بود؟ چرا روابط ایران و فرانسه در زمان فتحعلی شاه به شکست انجامید؟

ایران در دوره‌ی قاجار از چه جهاتی برای انگلستان اهمیت داشت؟

شرایط سیاسی - نظامی ایران با روسیه و انگلستان در عصر قاجار چه تفاوت‌های اساسی داشت؟

پاسخ ناصرالدین شاه را به اعتراض دولت انگلستان به امضای قرارداد آخال توسط ایران بخوانید و تحلیل و قضاوت خود را درباره‌ی سیاست و کشورداری ناصرالدین شاه و موقعیت بین‌المللی حکومت قاجار بیان کنید. «باید جواب نوشت: ما چیزی به روس ندادیم. شما که انگلیس هستید در این فقره داده‌اید. اگر از اول روس را از این همه پیش آمدن به سمت آخال و ترکمان رسماً و قویاً مانع می‌شدید، البته روس‌ها میدان جولان‌بازی خودشان را کم‌تر می‌کردند، بلکه هیچ نمی‌توانستند داخل شوند. وقتی که مثل شما دولتی قوی نتواند سد راه و خیال روس‌ها را بکند، ما به طریق اولی نمی‌توانیم. روس آمد آخال را گرفت؛ ما چه می‌کردیم؟ بعد گفت سرحد طبیعی خراسان و ترکمان را باید معلوم بکنید و قرار بدهید؛ ما چه می‌کردیم اگر قبول نمی‌کردیم؟ به رضایت خودش همان‌طور که آخال را تصرف کرد، حد طبیعی ترکمان را هم با خراسان به زور تصرف می‌کرد. آن وقت آیا ما باید با روس‌ها جنگ کنیم. آیا شما به ما امداد قشونی و پولی و اسلحه می‌کردید یا نه؟» (نورائی، گفت‌وگوی ملک‌خان با لرد سالیسبوری، بررسی‌های تاریخی، ص ۱۵۳ - ۱۵۴).

با راهنمایی دبیر و با توجه به مطالبی که خوانده‌اید، با یک‌دیگر هم‌فکری کنید و دلایل شکست ایران از روسیه را در چارچوب محورهای مشخص شده‌ی زیر بیان کنید.

الف) نظامی:

ب) سیاسی:

پ) اقتصادی:

ت) مناسبات خارجی:

با توجه به این سخن ناصرالدین شاه که «... نه قشونی داریم و نه مهمات قشونی» و این گفته‌ی میرزاعلی‌خان امین‌الدوله که «ایران قشون آبرومند می‌خواهد. ایران باید معاشرش منظم باشد. هر ساعت سفارت‌خانه‌ای مراسله‌ی بالا بلند به وزارت خارجه نفرستد که فلان ایل در فلان راه مال‌التجاره‌ی تبعه‌ی مرا سرقت کرد» (امین‌الدوله، خاطرات سیاسی، ص ۶۹ و ۲۵۸). درباره‌ی تأثیرات و پیامدهای داخلی و خارجی فقدان ارتش حرفه‌ای و ثابت در دوره‌ی قاجار بحث و گفت‌وگو کنید.

توضیح مورگان شوستر آمریکایی درباره‌ی نحوه‌ی عملکرد مستوفیان را بخوانید و اشکالات نظام مالیاتی را از آن استنباط و استخراج کنید.

«از نسل‌ها و ازمنه‌ی سالفه مردمانی در ایران می‌باشند که آن‌ها را مستوفی می‌خوانند. پیشه و شغل اکثر آن‌ها ارثی است که از پدر به پسر رسیده است. آن‌ها از وضع این کتابچه‌ها [کتابچه‌های میزان مالیات هر منطقه] مسبوق و از طریقه‌ی پیچیده و درهمی که مالیات هر محل به وسیله‌ی آن حساب یا وصول می‌شود، مطلع بودند. هر یکی از پیشکاران یا مأمورین جزء، کتابچه‌های مالیاتی نقاط ابواب جمعی خودشان را ملک طلق خود می‌دانست، نه متعلق به دولت، اگر کسی می‌خواست از تفصیل آن کتابچه‌ها مسبوق شود، یا بداند که مالیات هر محل چه قدر وصول شده و چه قدر آن‌را برای خود ذخیره و پس‌انداز نموده‌اند، مستوفیان مزبور متغیر و غضبناک می‌شدند» (شوستر، اختناق ایران، ص ۳۱۴).

به نظر شما، انقلاب باشکوه انگلستان چه تأثیراتی بر اروپای قرن هیجدهم گذاشت؟

علل، آثار و نتایج ضعف و ناکارآمدی نظام اداری (دیوان‌سالاری) ایران در دوران افشاریه و زندیه را توضیح دهید.

قضاوت خود را درباره‌ی شخصیت نادر و نقش او در تاریخ ایران در پنج سطر بیان کنید.

در ژوئیه ۱۷۷۶ م مستعمره‌نشینان که برای کسب استقلال با انگلستان می‌جنگیدند، اعلامیه‌ی استقلال ایالات متحده را صادر کردند. در مقدمه‌ی این اعلامیه آمده است: «ما این حقایق را بدیهی می‌انگاریم که همه‌ی انسان‌ها برابر آفریده شده‌اند و آفریدگارشان حقوق سلب‌نشده‌ی معینی به آن‌ها اعطا کرده است که حق زندگی، آزادی و جست‌وجوی خوشبختی از جمله‌ی آن‌هاست...».

با بررسی رفتار سفیدپوستان آمریکا با سرخ‌پوستان، که ساکنان اصلی آن سرزمین بودند و نیز بردگان سیاه‌پوست آفریقایی، میزان پابندی دولت ایالات متحده به اعلامیه‌ی استقلال را تجزیه و تحلیل کنید.

۷۷ به نظر شما، نبود وزیران و مشاوران برجسته در کنار نادرشاه چه آثار و پیامدهای سیاسی داشت؟

۷۸ با راهنمایی دبیر درباره‌ی زمینه و علل و عواملی که موجب شد ایلات و عشایر در تاریخ ایران دوران اسلامی، به خصوص پس از صفویه، نقش مهمی در تحولات سیاسی و برآمدن و زوال حکومت‌ها داشته باشند، بحث و گفت‌وگو کنید.

۷۹ نقش اسناد آرشیوی را در مطالعات تاریخ معاصر ایران ارزیابی کنید.

۸۰ بینش تاریخ‌نگاری نوین ایران بر چه محورهایی استوار است؟

۸۱ زمینه‌های پیدایش تاریخ‌نگاری نوین ایران چگونه فراهم شد؟

۸۲ ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی ایران چیست؟

۸۳ با تهیه‌ی چند عکس قدیمی از حوادث دوران معاصر و تکیه بر آن‌چه در این عکس‌ها آمده است، رویداد یا رویدادهایی را گزارش کنید و گزارش خود را در کلاس ارائه دهید.

۸۴ با مراجعه به کتابخانه، سفرنامه‌های مربوط به دوره‌ی قاجار را فهرست کنید.

۸۵ متن‌های زیر از سفرنامه اوژن اوبن، سفیر فرانسه، و بنجامین، نخستین سفیر آمریکا در ایران عصر قاجار را بخوانید و بگویید: محتوای هر متن در چه حوزه‌ای از مطالعات تاریخی کاربرد دارد و از چه جهاتی حائز اهمیت است؟
متن ۱- «در شیوه‌ی نفوذی انگلیسی‌ها، تلگراف همان نقش را دارد که راه‌ها در شیوه‌ی نفوذی روس‌ها دارند. اگر علمکرد سیم‌ها و دستگاه‌های مخابراتی ضعیف‌باشد، معنایش این است که باید حوزه‌ی عملیات انگلیسی را گسترش بیش‌تری داد. در برابر ایلغار روسی، که گام به گام و حساب شده و یک‌دست در شمال ایران و اخیراً در حوالی جنوب هم آثار نفوذ و رسوخ تدریجی‌شان مشهود است. انگلیسی‌ها در هر شهری با تشکیلات کم و بیش مشابه هم، مانند استقرار بانک شاهنشاهی، ایجاد تلگراف، تأسیس نمایندگی‌های تجارت‌خانه‌های بزرگ که حمل‌ونقل ایران را در اختیار خود دارند، اعزام هیئت‌های مذهبی پروتستان و ... در همه‌جا حاضر و ناضرند» (اوبن، ایران امروز، ۱۹۰۶ - ۱۹۰۷، ص ۲۸۰).

متن ۲- «یکی از هنرهای شکوفای ایران که به هیچ‌وجه از رکود در آن اثری نیست هنر معماری است. ایران در دوران گذشته در رشته‌ی معماری شهرت زیادی در دنیا داشته و آثار مهم و فناپذیری خلق کرده است و اکنون هم در این رشته قدرت و نبوغ خود را حفظ کرده است. یکی از خصوصیات مهم و جالب توجه هنر معماری ایران، چه در گذشته و چه در زمان حال، تطابق کامل با شرایط موجود است. در جنوب ایران که سنگ‌های زینتی و خوب از جمله مرمر زیاد است، از آن‌ها در ساختمان‌ها استفاده می‌کنند. در شهرستان‌های ساحلی دریای خزر که چوب فراوان است، از چوب به عنوان ماده‌ی اولیه در ساختمان‌ها استفاده می‌شود... معماران ایران شرایط آب و هوا را در فرم و شکل پنجره‌های ساختمان رعایت می‌کنند؛ مثلاً در تهران و مناطق دیگر گرمسیری پنجره‌ها را طوری می‌سازند که وقتی آن‌ها را باز کنند یک طرف اتاق به هوای آزاد و حیاط راه پیدا کند، و بدین ترتیب هوا به آسانی جریان یابد و خنک شود» (بنجامین، ایران و ایرانیان، ص ۲۷۳).

۸۶ با مراجعه به کتابخانه، یکی از کتاب‌های خاطرات مربوط به دوره‌ی معاصر را انتخاب کنید. چند سطر از آن‌را که به نظرتان جالب و مهم است، یادداشت کنید و به کلاس گزارش دهید.

به چند گروه تقسیم شوید و با همفکری، سه دلیل برای کثرت و تنوع زیاد منابع مکتوب در تاریخ معاصر ایران بنویسید.

به چند گروه تقسیم شوید و با راهنمایی دبیر خود درباره‌ی نقاط قوت و ضعف ویژگی‌های تاریخ‌نویسی سنتی، بحث و گفت‌وگو نمایید.

به نظر شما، مردم کشورهای مستعمره در قرن ۱۹ م. برای رهایی از استعمار چه اقداماتی می‌توانستند انجام دهند؟

به نظر شما، عمده تحولات تاریخ جهان در قرن نوزدهم، متأثر از کدام رویداد تاریخی بوده است؟

دلایل رکود کشاورزی ایران در دوره‌ی نادرشاه افشار و رشد و رونق صنایع دستی در اوایل دوره‌ی قاجار را مقایسه کرده و در یک سطر نتیجه‌گیری تاریخی کنید.

با پیروزی انقلاب مشروطه در ایران، ایرانیان به چه دستاوردهایی رسیدند؟ (چهار مورد را نام ببرید.)

صحيح يا غلط بودن جمله را مشخص کنید.
نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود.

صحيح يا غلط بودن جمله را مشخص کنید.
تاریخ‌نگاری سنتی ادامه وقایع‌نگاری‌ها و مجلس‌نویسی‌های دوره صفوی و پیش از آن محسوب می‌شود.

محمدعلی شاه قاجار، به بهانه‌ی سوءقصد نافرجام به جان خود، دست به چه اقداماتی زد؟ (ذکر دو مورد کافی است.)

یک مورد از دلایل شروع دوره‌ی دوم جنگ‌های ایران و روس در زمان قاجار را بنویسید.

تأسیس دارالترجمه همایونی در دوره‌ی قاجار چه تأثیری بر تاریخ‌نگاری این دوره داشت؟

ورود ارتش تازه‌نفس آمریکا به جنگ جهانی اول (۱۹۱۴ م. - ۱۹۱۸ م.) چه نتیجه‌ای به دنبال داشت؟

فکر کنید و پاسخ دهید: «چرا امیرکبیر دستور داد، استادان و معلمان مدرسه‌ی دارالفنون از کشورهای غیر از روسیه و انگلستان (مانند فرانسه و اتریش) استخدام شوند؟»

کدامیک از گزینه‌های سمت راست با شماره‌های سمت چپ در ارتباط است؟ (در ستون سمت چپ دو مورد اضافی است.)

الف- مهم‌ترین دستاورد این انقلاب، نفی منشأ الهی سلطنت و تعیین اختیارات پادشاه از طرف مجلس بود.	۱- انقلاب صنعتی
ب- آرمان و هدف این انقلاب، آزادی و برابری با تدوین و اجرای قانون اساسی و برپایی مجلس شورای ملی بود.	۲- انقلاب مشروطه
ج- از مسائل و مشکلات داخلی این انقلاب، گسترش بی‌رویه شهرها، رشد سریع جمعیت و به وجود آمدن فاصله طبقاتی بود.	۳- انقلاب کبیر فرانسه
	۴- انقلاب باشکوه
	۵- انقلاب میجی

- ۱ الف) جنگ جهانی اول
ب) وضعیت روستاهای میان تبریز و زنجان
ج) بی‌طرفی ایران در جنگ (درس ۶ ص ۸۹۰)
- ۲ ۱- برکناری عین‌الدوله از صدارت ۲- فراهم کردن زمینه برای بازگشت مهاجران به تهران ۳- ایجاد عدالت‌خانه ۴- تشکیل دارالشورا (مجلس نمایندگان) (درس ۵ ص ۶۸)
- ۳ این ارتش بیش‌تر به عنوان نیروی نگهبان شخص شاه و خاندان سلطنت و یا دفع‌کننده شورش‌ها و اعتراض‌های داخلی عمل می‌کرد و در حفظ مرزها و مقابله با هجوم خارجی کارایی چندانی نداشت. (درس ۳ ص ۴۰)
- ۴ سبکی از معماری در دوره‌ی قاجار که تلفیقی از عناصر معماری اروپایی (فرنگی) و معماری ایرانی که بیش‌تر به تقلید از بناهای اروپایی ساخته می‌شد و نمونه این نوع معماری کاخ شمس‌العماره است. (درس ۴ ص ۵۹)
کلیدواژه: سبکی از معماری - تلفیق عناصر معماری - تقلید از معمار اروپایی - کاخ شمس‌العماره
- ۵ ۱- معاهده گلستان
۲- عهدنامه‌ی آخال
۳- معاهده پاریس (درس ۳ ص ۴۲)
- ۶ به این دلیل که این گروه از روزنامه‌ها نگرش سیاسی داشته و از موضع موجود انتقاد می‌کردند. از طرفی چون در زمان قاجار آزادی بیان نبود و شیوه‌ی حکومت استبدادی آنان مانع از چاپ مطالب انتقادی می‌شد، در نتیجه گروهی از آزادی‌خواهان ایرانی روزنامه‌های خود را در خارج از ایران چاپ کرده و مخفیانه به ایران می‌فرستادند تا موجب بیداری مردم ایران شوند. (درس ۵ ص ۶۳)
کلیدواژه: نبود آزادی بیان، شیوه‌ی حکومت استبداد، چاپ روزنامه‌های انتقادی
- ۷ در محاکم عُرف به تخلفات و جرایم سیاسی و امنیتی مانند شورش، سرقت، نزاع و عدم پرداخت مالیات رسیدگی می‌شد، اما در محاکم شُرع دعاوی مدنی مانند دعوای خانوادگی، ملکی و ارث حل و فصل می‌شد.
برای محاکم عرف ذکر یک مورد همراه با یک مثال و برای محاکم شرع هم ذکر یک مورد به همراه مثال کفایت می‌کند. (درس ۳ ص ۴۰)
- ۸ دانشجویان اعزامی به اروپا (درس ۴ ص ۵۸)
- ۹ ۱- برکناری عین‌الدوله از صدارت
۲- فراهم کردن زمینه برای بازگشت مهاجران به تهران
۳- تأسیس عدالت‌خانه
۴- تشکیل دارالشورا (مجلس نمایندگان) (ذکر یک مورد کافی است) (درس ۵ ص ۶۸)
- ۱۰ اعتدالیون مذهب را سدی محکم در برابر ظلم و بی‌عدالتی می‌دانستند و اجرای شریعت را در دستور کار خود قرار داده بودند، اما دمکرات‌ها بر جدایی دین از سیاست تأکید می‌ورزیدند تا مشروطه را از جنبه‌های دینی تهی کنند و نهضت را از آرمان‌های اصیل آن دور سازند. (درس ۵ ص ۷۶)
کلیدواژه: تأکید اعتدالیون به مذهب - اعتقاد دمکرات‌ها به جدایی دین از سیاست

۱۱ به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان (درس ۱ ص ۱۲)
کلیدواژه: ماهیت استبدادی، نبود آزادی بیان

۱۲ به بهانه‌ی دفاع از حقوق اقلیت‌های این کشور (درس ۲ ص ۲۵)

۱۳ سبکی از معماری در دوره‌ی قاجار که در آن برخی از عناصر معماری فرنگی (اروپایی) با معماری ایرانی ترکیب و تلفیق شده و بناهایی ایجاد شده بود را بناهای کارت پستالی می‌گفتند. (درس ۴ ص ۵۹)

۱۴ ۱) محاکم شرعی (درس ۳ ص ۴۰) ۲) مسیونرهای (درس ۴ ص ۵۴)

۱۵ گسترش رقابت‌های استعماری رشد اندیشه ملی‌گرایی (ناسیونالیسم) و ظهور قدرت‌های جدید (درس ۶ ص ۷۶)

۱۶ وزیراعظم یا صدراعظم بعد از شاه، قرار داشت. صدراعظم بر پایه اختیاراتی که شاه به او می‌داد، می‌توانست در تمام امور کشور اظهار نظر و مداخله کند، هم‌چنین امکان این را داشت که از موقعیت خود برای اصلاح امور کشور، رونق کسب و کار و رفاه مردم بهره ببرد. (درس ۳ ص ۳۸)
کلیدواژه: دارای اختیارات فراوان، اظهارنظرکننده، مداخله‌کننده، اصلاح‌کننده در تمام امور کشور

۱۷ الف) با هدف آشنایی با پیشرفت‌های تمدنی اروپا و اخذ فناوری مدرن غربی بود. (درس ۴ ص ۶۰)
ب) علاقه‌ی فراوان ناصرالدین شاه به عکاسی بود. (درس ۴ ص ۶۰)

۱۸ ولتر از اطاعت انسان از عقل و مبارزه با خرافات سخن می‌گفت، اما روسو بر اهمیت انتخاب تأکید داشت و تشکیل حکومت حاصل قرارداد اجتماعی می‌دانست. (درس ۲ ص ۲۸)

۱۹ بعد از به توب بستن مجلس توسط محمدعلی شاه و انحلال مجلس، بار دیگر در ایران استبداد برقرار شد. این دوره که حدود یک سال طول کشید، به دوره‌ی استبداد صغیر معروف است. (درس ۵ ص ۷۰)

۲۰ شماره‌ی ۱- با «ج» چارلز یکم (درس ۲ ص ۲۶)

شماره‌ی ۲- با «الف» پترکبیر (درس ۲ ص ۳۱)

شماره‌ی ۳- با «د» جورج واشنگتن (درس ۲ ص ۲۷)

۲۱ اختلافات آلمان و فرانسه، مسابقه تسلیحاتی، رقابت بر سر مستعمرات، اقدام برای توسعه‌ی نفوذ و دخالت در منطقه، شبه‌جزیره‌ی بالکان (درس ۶ ص ۸۰)

۲۲ ارزانی نیروی کار، طرح و نقش‌های زیبا و متنوع، هنرمندی و ظرافت بافندگان فرش ایرانی، تقاضای بازار جهانی، سرمایه‌گذاری خارجی در تولید و تجارت (درس ۴ ص ۵۲)

۲۳ شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدودی برخوردار بود. عزل و نصب مقام‌های حکومتی و اعلام جنگ و صلح از جمله‌ی اختیارات اساسی شاه به شمار می‌رفت.
کلیدواژه: رأس هرم قدرت، اختیارات نامحدود، عزل و نصب مقام‌های حکومتی، اعلام جنگ و صلح. (درس ۳ ص ۳۷)

در دوران پیش از مشروطه به دلیل ماهیت استبدادی حکومت قاجار و نبود آزادی بیان، برخی از روزنامه‌نگاران در خارج از کشور اقدام به چاپ روزنامه‌هایی به زبان فارسی کردند و نسخه‌هایی از آن‌ها به صورت مخفیانه به داخل ایران می‌رسید. (درس ۱ ص ۱۲)

کلیدواژه: به مفهوم استبداد و نبود آزادی بیان و انتشار روزنامه در خارج از کشور اشاره شود کافی است. انقلاب مشروطه باعث گسترش سریع نشریات و توسعه فعالیت‌های روزنامه‌نگاری در ایران شد. روزنامه‌نگاران مشروطه‌خواه با شور و شغف فراوان درباره‌ی مفاهیمی مثل آزادی، آدمیت، برابری، عدالت، بیداری، حقوق، ترقی، وطن، استقلال و ... مطلب می‌نوشتند. (درس ۵ ص ۶۸)

کلیدواژه: اشاره به گسترش فعالیت روزنامه‌نگاری و دو مورد از اصطلاحات آزادی، برابری، آدمیت، عدالت، بیداری، استقلال و ... کافی است.

۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی ۳- حل اختلاف مذهبی با دولت عثمانی (درس ۲ ص ۱۷)

آلمان با تأسیس و توسعه مدارس و دانشگاه‌ها، برپایی صنایع جدید، بسط شبکه حمل‌ونقل و ارتباطات، خیلی زود به یکی از پیشروترین کشورهای اروپایی در زمینه صنعت تبدیل شد. (درس ۶ ص ۸۰)

به دلیل حمله پیاپی زیردریایی آلمانی به ناوگان آمریکا و غرق کردن کشتی این کشور موجب آن شد که کنگره ایالت متحده به آلمان اعلان جنگ کند.

مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه‌ی گلستان و ادعاهای ارضی جدید روس‌ها و دیگری فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه‌ی معاهده‌ی گلستان تحت سلطه و ستم روس‌ها قرار گرفته بودند. کلیدواژه: (مشخص نبودن مرز، ادعای ارضی، کمک‌خواهی، ستم روس‌ها)

۱- موروثی شدن سلطنت در خاندان او ۲- حمایت نکردن بزرگان و رؤسای طوایف از خاندان صفوی ۳- حل اختلافات مذهبی با دولت عثمانی.

۱- تداوم و گسترش استعمار؛ ۲- رشد اندیشه ملی‌گرایی ظهور قدرت‌های جدید. کلیدواژه: (تداوم استعمار، گسترش استعمار، رشد اندیشه ملی‌گرایی، ظهور قدرت‌های جدید)

الف) هدف ناصرالدین شاه آشنایی با پیشرفت‌های تمدنی اروپا و اخذ فناوری مدرن غربی بود. ب) یکی از دلایل رواج عکاسی در ایران، علاقه‌ی فراوان ناصرالدین شاه به آن بود.

نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه، پادشاهی مطلقه و استبدادی بود و شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود. (به مفهوم استبداد و قدرت مطلقه اشاره شود کافی است.) در این شرایط مردم ایران با انقلاب مشروطه خواهان تغییر شیوه‌ی اداره‌ی کشور شدند و درصد برآمدند که حکومت خودکامه‌ی قاجار را به سلطنتی مشروطه در چارچوب قانون و تحت نظارت نمایندگان خود در مجلس شورای ملی درآوردند. (به مفهوم حکومت سلطنتی مشروطه و قانون و مجلس اشاره شود کافی است.)

کریم‌خان زند برخلاف سنت معمول از پذیرفتن عنوان شاه امتناع کرد و خود را وکیل مردم ایران یا وکیل‌الرعا یا خواند.

آرشیو ملی

از دست رفتن سرزمین‌های ایران در شرق دریای کاسپی (خوارزم و ماوراءالنهر) و عهدنامه آخال و یا اشاره به گسترش نفوذ اقتصادی روسیه و انعقاد قرارداد تجاری با ایران که ضمیمه عهدنامه ترکمنچای بود. و یا در صورت اشاره به اعطای امتیاز حق قضاوت کنسولی یا کاپیتولاسیون به اتباع روسی نمره کامل تعلق می‌گیرد. (ص ۴۳)

نادر در زمانی که آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه موجودیت ایران را به خطر انداخته بود، وارد میدان شد و ایران را از خطرهای جدی نجات داد. با این حال توفیق نیافت که زمینه را برای ثبات و امنیت پایدار، انتقال آرام قدرت و تثبیت حکومت افشاریه پس از خود فراهم آورد. (ص ۱۹)

در حالی که کریم‌خان از سیاست جنگ و کشورگشایی پرهیز کرد. در عوض، موجبات آرامش، آسایش، رونق و رفاه و شکوفایی علمی و فرهنگی نسبی قلمرو خود و به ویژه فارس را پس از سال‌ها جنگ و ناآرامی فراهم آورد. (ص ۱۹)

از به توپ بستن مجلس تولد محمدعلی شاه، که باعث کشتار فجیع مشروطه‌خواهان و انحلال مجلس شورای ملی شد و بار دیگر استبداد برقرار شد و حدود یک سال طول کشید را استبداد صغیر می‌گویند. (ص ۶۹ و ۷۰)

تأمین صلح و امنیت جهانی و جلوگیری از جنگ (درس ۶ ص ۸۴)

الف) گسترش استعمار و غارت کشورهای آسیایی و آفریقایی (ب) افزایش استثمار و بهره‌کشی از کارگران (ذکر یک مورد کافی است). (درس ۲ ص ۳۰)

نظام حکومتی ایران تا پیش از انقلاب مشروطه پادشاهی مطلقه و استبدادی بود و شاه در رأس هرم قدرت قرار داشت و از اختیارات نامحدود برخوردار بود. (به مفهوم استبداد و قدرت مطلقه اشاره شود کافی است). در این شرایط مردم ایران با انقلاب مشروطه خواهان تغییر شیوه‌ی اداره‌ی کشور شدند و در صدد برآمدند که حکومت خودکامه‌ی قاجار را به سلطنتی مشروطه در چارچوب قانون و تحت نظارت نمایندگان خود در مجلس شورای ملی درآورند. (به مفهوم حکومت سلطنتی مشروطه و قانون و مجلس اشاره شود کافی است). (درس ۳ ص ۳۷ و درس ۵ ص ۶۱)

با بررسی سیر حوادث و مطالعه‌ی علل و نتایج رویدادها قوانینی به دست می‌آیند که آن‌را حکمت تاریخی می‌نامند. (درس ۱ ص ۶)

۱) یکی از علل شروع دور دوم جنگ‌های ایران و روس، مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان بود. (درس ۳ ص ۴۲)

۲) انگلستان با تحمیل معاهده‌ی پاریس به حکومت قاجار، افغانستان و هرات را از ایران جدا کرد. (درس ۳ ص ۴۴)

پاسخ به عهده دانش‌آموز

هر دانش‌آموز با استفاده از قوه‌ی تخیل خود به این سؤال پاسخ دهد.

آلمان با هدف مقابله با خطر حمله فرانسه و پیشبرد سیاست‌های توسعه‌طلبانه خود در اروپا و فراسوی دریاها، با امپراتوری اتریش، مجارستان و ایتالیا، پیمان اتحاد بست و اتحاد سه‌گانه را به وجود آورد. روسیه و انگلیس نیز با بستن معاهده‌ی ۱۹۰۷ م. به اختلافات خود در ایران، افغانستان و تبت پایان دادند و همراه فرانسه، اتفاق سه‌گانه را به وجود آوردند.

با وقوع انقلاب صنعتی و ساخت سلاح‌های پیشرفته مانند تفنگ، توپ و کشتی‌های جنگی، توان سیاسی - نظامی دولت‌های اروپایی و سیاست‌های استعماری آنان به طرز چشمگیری توسعه یافت.

عملکرد ضعیف دستگاه حکومت قاجار و به ویژه احمدشاه در ساماندهی اوضاع داخلی و به خصوص سابقه‌ی استعماری دو کشور انگلیس و روسیه که حافظه‌ی تاریخی ایرانیان را نسبت به این دو کشور به شدت بدبین کرده بود، افکار عمومی را به یک دولت نوظهور (آلمان) که علیه دولت‌های استعماری وارد عرصه‌ی بین‌المللی شده بود جلب نموده و همگان را به پیروزی این دولت نوظهور که ظاهراً سابقه‌ی استعماری چندانی نداشت امیدوار کرد.

با توجه به متن، آنچه که دانشمندان، فیلسوفان و هنرمندان در پس پیشرفت‌های فنی و تکنولوژیکی بعد از عصر رنسانس منتظر آن بودند و به ویژه پس از انقلاب صنعتی امیدوار بودند در بهبود کلی وضعیت جهان تأثیرات شگرفی داشته باشد، با بروز جنگ جهانی اول نقش بر آب شد. تمرکز کشورهای قدرتمند بر روی تقویت بنیه نظامی و سپس کاربرد خشن این قدرت نظامی در جنگی خانمان‌سوز نتایج بسیار فاجعه‌باری را در پی داشت. فرهیختگان و علی‌الخصوص قشرهای مختلف مردم تأثیرات ناگوار روابط بین‌المللی مبتنی بر مناسبات ظالمانه و منازعات جهانی را در سالیان پس از جنگ جهانی اول تجربه کردند.

- ۱- واگذاری قسمتهایی از آلمان به لهستان
- ۲- واگذاری قسمتهایی از آلمان به فرانسه
- ۳- فروپاشی امپراتوری عثمانی و تشکیل برخی کشورها در خاورمیانه و شمال آفریقا

قتل ولیعهد اتریش و همسرش توسط یک جوان صرب متعصب به طور قطع نمی‌توانسته علت اصلی شروع جنگی به بزرگی جنگ جهانی اول بوده باشد. علت اصلی بروز این جنگ را می‌بایست در چهارچوب مجموعه‌ای از عوامل از جمله بروز اختلافات مرزی، اختلافات قومی، احساسات ناسیونالیستی و از همه مهم‌تر اختلاف بر سر منافع استعماری جستجو کرد.

به حکومت مشروطه اجازه نمی‌داد که حاکمیت ملی را در سرتاسر کشور برقرار کند و برنامه‌های خود را پیش ببرد.

شکل‌گیری مجلس شورای ملی - تشکیل هیئت وزیران - تدوین و تصویب قانون اساسی - گسترش روزنامه و روزنامه‌نگاری

از دست رفتن سرزمین‌های حاصلخیز در عهدنامه‌های گلستان و ترکمانچای، واگذاری امتیازات اقتصادی به روسیه و انگلیس، واردات بی‌رویه کالاهای خارجی و رکود صنایع داخلی، بروز قحطی‌های بزرگ و افزایش بیکاری و فقر

در بعد داخلی: نداشتن تشکیلات منسجم و کارآمد اداری در حکومت قاجار، رفتار مستبدانه شاه، مالیات‌های سنگین و شکست طرح‌های نوسازی

در بعد خارجی: شکست‌های سیاسی و نظامی حکومت قاجار در برابر روسیه و انگلیس، پیروزی ژاپن بر روسیه در ۱۹۰۵ که حقارت حکومت قاجار را آشکار کرد.

نفوذ دولت روسیه در ادوار مختلف تاریخ ایران در دوره‌ی قاجار و تعهد روسیه به حمایت از پادشاهان قاجار (بر طرق عهدنامه‌های گلستان و ترکمانچای) و روابط نزدیک دربار قاجار و شخص محمدعلی شاه با سفارت روسیه که از جمله در به توپ بستن مجلس شورای ملی و برخورد با مشروطه‌خواهان به منصفانه‌ی ظهور رسید، محمدعلی شاه را بر آن داشت که برای مصون ماندن از عواقب فتح تهران به دست مشروطه‌خواهان، به سفارت آن کشور پناهنده شود.

تولید فرش و صادرات آن به کشورهای اروپایی و آمریکایی رشد چشمگیری پیدا کرد. ارزانی نیروی کار، طرح و نقش‌های زیبا و متنوع، هنرمندی و ظرافت بافندگان ایرانی و تقاضای بازار جهانی و سرمایه‌گذاری در تولید و تجارت، سبب رشد صنعت فرش شد.

نقاشی در عصر قاجار به دنبال وحدت سیاسی و استقرار امنیت و حمایت پادشاهان و ارتباط با غرب، دچار تحولی اساسی شد. سبک نگارگری ایرانی تحت تأثیر هنر نقاشی مدرن اروپایی قرار گرفت و سبک نوینی در نقاشی به وجود آمد.

به وجود آمدن سبک معماری جدید که تلفیقی از معماری ایرانی و فرنگی بود و ساختمان‌هایی مثل پست‌خانه، تلگراف‌خانه، تلفن‌خانه، بانک‌ها، دفاتر روزنامه‌ها، مدارس جدید، مراکز نظمی و بیمارستان‌ها تحت تأثیر معماری اروپایی ساخته شدند.

شیوه تولید سهم‌بری دهقانی ویژه روستاها
شیوه تولید خرده‌کالایی دولتی و خصوصی ویژه اقتصاد شهری
شیوه تولید شبانکارگی (شبانی) مختص ایلات و کوچ‌نشینان

با آنکه اوایل دوره قاجار، صنایع دستی همچون ابریشم، زری‌بافی، ظروف سفالی، منبت‌کاری و انواع اسلحه گرم و سرد به خوبی تولید می‌شد اما با پایان گرفتن جنگ در اروپا و سرازیر شدن کالاهای اروپایی، صنایع ایران رو به انحطاط رفت و ما فقط شاهد واردات از خارج به ایران هستیم مثل پارچه و تفنگ و ... فقط تولید و صادرات فرش رونق داشت.

۱) اگر چه متن نشان‌دهنده‌ی اهتمام دولت قاجار و به خصوص شخص محمدشاه قاجار به سرکوب مخالفان و تنبیه اشرار و گردنکشان اصفهان است اما حضور محمدشاه با لشکریان بسیار، بیش‌تر به یک لشکرکشی شبیه است. از این گذشته، به نظر می‌رسد کار از سرکوب شورشیان گذشته و حضور قشون قاجار خود موجب احساس ناامنی مردم عادی شده است و به قول معروف تر و خشک را با هم سوزانده است به طوری‌که موجب نارضایتی گسترده اهالی شهر شده و کسی را هم یارای انعکاس مشکلات پیش آمده نبوده است.

۲) استفاده از نمایش‌های کمدی از جمله «بقال‌بازی» توسط هنرمندان منطقه در حضور شخص شاه و بیان هنرمندانه و طنزآلود کم‌کاری‌ها و به خصوص بدرفتاری مأمورین دولتی با مردم، به نظر می‌رسد نظر شاه را جلب نموده به طوری‌که دستور رسیدگی به اوضاع داده شد.

با توجه به دخالت‌های زیاد دو کشور استعمارگر روسیه و انگلیس و همچنین آسیب‌های متعددی که از قبل این مداخلات در دوره‌های قبل از ناصرالدین شاه، به لحاظ سیاسی، اقتصادی و تمامیت ارضی به ایران وارد شد، به نظر می‌رسد امیرکبیر از یک سو در پی محدود کردن نفوذ کشورهای پیش گفته بود و از سوی دیگر به دنبال این هدف بود که حوزه علم و دانش از نفوذ کشورهای مزبور در امان مانده و از این طریق نسلی مستقل و وطن‌پرست برای آینده ایران تربیت شود.

۱) به نظر می‌رسد مطالعه بر روی عادات غذایی اقشار مختلف مردم، از یک سو می‌تواند به فهم و درک اوضاع اجتماعی و جایگاه طبقات مختلف مردم کمک کرده و از سویی دیگر به لحاظ اقتصادی می‌تواند به روشن شدن وضعیت تولید مواد غذایی کشور نیز منجر شود.

۲) با عنایت به متن، مسئولین وقت به کشت سیب‌زمینی به عنوان کشت جایگزین گندم نگاه استراتژیک داشته و در پی گسترش اراضی زیرکشت این محصول بودند تا خطر قحطی ناشی از کمبود گندم را مرتفع سازند. همچنین علی‌الظاهر کشت سیب‌زمینی به صرفه‌تر از گندم بوده و سود سرشاری را نیز نصیب ملاکین و زمین‌داران می‌کرده است.

سرمایه‌گذاری در تولید بخشی از محصولات کشاورزی نظیر ابریشم، تریاک، تنباکو و پنبه که بیش‌تر جنبه‌ی صادراتی داشته، اگر چه به لحاظ کسب درآمدهای ارزی می‌توانسته مدنظر قرار گرفته باشد اما از سوی دیگر به دلیل بی‌توجهی در تولید برخی محصولات کشاورزی مهم به ویژه گندم که به نظر قوت قالب ایرانیان در دوره قاجار بوده، در برخی مقاطع تاریخی و در پی وقوع قحطی‌های مقطعی در دسرساز می‌شد. تأکید بر کشت برخی محصولات جایگزین همچون سیب‌زمینی، به طور مثال در دوره‌ی مظفرالدین شاه، هم از این منظر قابل تفسیر است.

۱) با توجه به فعالیت گسترده کمپانی‌های انگلیسی در ایران دوره قاجار که در پس اخذ انواع امتیازات سیاسی و اقتصادی طبیعی می‌نمود، به نظر می‌رسد بازار کالاهای انگلیسی به ویژه انواع پارچه در ایران بسیار پررونق بوده به طوری که نویسنده نیز خشنودی خود را از سودهای کلانی که عاید شرکت‌های متبوع می‌شده پنهان نمی‌کند.

۲) الف- ورود بی‌رویه انواع کالاهای خارجی به ویژه پارچه که موجب رکود تولیدات داخلی و ورشکستگی کارگاه‌ها در نقاط مختلف به ویژه اصفهان گردید.

ب) جذبیت کالاهای وارداتی برای ایرانیان و بی‌توجهی اقشار مختلف مردم اعم از ثروتمندان و مردم عادی به تولیدات داخلی که به نوبه‌ی خود تقاضا برای تولیدات داخلی را کاهش داد.

ج) عدم سرمایه‌گذاری و حمایت کافی از سوی دولت در بخش صنایع داخلی که به مرور برخی از این صنایع را به تعطیلی کشاند.

ناپلئون چون توان رویارویی مستقیم با نیروی دریایی قدرتمند انگلیس را نداشت، تصمیم گرفت هندوستان را که مستعمره انگلیس بود تصرف کند و ایران مناسب‌ترین راه دستیابی به هند بود زیرا ناپلئون تمام تعهدات خود در برابر ایران را زیر پا گذاشت و با روسیه صلح کرد.

سلطه استعماری انگلستان در سده ۱۸ م. موجب توجه بیشتر انگلیسی‌ها به ایران شد. زیرا کشورهای رقیب انگلیس از طریق ایران می‌توانستند به هندوستان دست یابند و ایران با قرار گرفتن در منطقه خلیج فارس و داشتن جزایر مهم، منطقه‌ای راهبردی و استراتژیک برای انگلیس بود.

شرایط نظامی روسیه و انگلستان: ارتش‌های انگلیس و روسیه، حرفه‌ای آموزش‌دیده و مجهز به سلاح‌های آتشین جدید بودند. در حالی که ایران فاقد چنین امکاناتی بود و واحد نظامی بریگاد قزاق که روسیه برای ناصرالدین‌شاه تأسیس کرد فقط برای شورش‌های داخلی کاربرد داشت.

ضعف مفرط دولتمردان قاجار در مواجهه با مشکلات بین‌المللی و عدم برنامه‌ریزی صحیح در مذاکرات سیاسی با دول استعمارگر به نظر می‌رسد این دولت را در موضعی انفعالی قرار داده بود. از سوی دیگر چنان‌که از متن برمی‌آید، ناصرالدین شاه به وضوح به ضعف نظامی ایران در مواجهه با دولت متجاوز روسیه اشاره می‌نماید و از بدقولی‌های دولت انگلیس در کمک‌های نظامی گله‌مند است.

الف) نظامی: فقدان ارتش دائمی و سازمان‌دهی شده، قدیمی بودن ساز و برگ جنگی ایرانیان، عدم آشنایی به فنون نظامی روز دنیا

ب) سیاسی: بی‌اطلاعی مأمورین سیاسی از مناسبات بین‌المللی و ناتوانی در مذاکرات و بروز برخی خیانت‌ها

پ) اقتصادی: عدم تأمین مخارج سنگین نظامی با توجه به ضعف بنیه اقتصادی ایران و فساد گسترده درباره قاجار

ت) مناسبات خارجی: تکیه‌ی بیش از حد به قول و قرارهای دو کشور انگلیس و فرانسه که حاصلی جز نفوذ آن‌ها به ویژه انگلیسی‌ها و شکست در جنگ با روسیه نداشت.

- ناتوانی دولت مرکزی در برقراری نظم و امنیت داخلی و سرکوب شورش‌های داخلی و راهزنی و ...

- ناکارآمدی دولت ایران در مقابله با تهدیدهای خارجی که به دفعات باعث ضرر و زیان شده و باعث جدایی مناطق زیادی از ایران شد.

- موروثی بودن شغل مستوفی‌گری

- احاطه کامل مستوفیان بر نحوه ی محاسبه مالیات مناطق مختلف و اسناد و دفاتر مربوطه

- انحصاری دانستن دفاتر مالیاتی و احیاناً عدم پاسخگویی مستوفیان به مقامات دولتی در این خصوص

- عدم شفافیت دفاتر مالیاتی و مقاومت مستوفیان در خصوص هرگونه حسابرسی احتمالی

انگلستان رقبای بزرگی همچون اسپانیا و فرانسه را شکست داد. مستعمرات خود را در گوشه و کنار جهان گسترش داد. در دوران حکومت ملکه ویکتوریا به قدرت اول جهان تبدیل شد و موجب عقب ماندن کشورهای اروپایی از توسعه‌طلبی جهانی شد.

سازمان اداری و دیوانی در این دوران به سبب حاکمیت عناصر ایلی و بی‌ثباتی سلسله‌های مذکور، اعتبار و قدرت نداشت. نادرشاه در امور اداری و اقتصادی بیشتر از دوستان به عنوان مشاور استفاده می‌کرد و به وزارت و دیوان‌سالاری توجهی نداشت حتی شهری را به عنوان پایتخت انتخاب نکرد.

نادر جنگاوری شجاع و متهور بود. بعد از تسلط افغان‌ها بر اصفهان، فرمانده سپاه تهماسب صفوی شد و طی چند جنگ افغان‌ها را شکست داد. در چند جنگ بر ارتش قدرتمند عثمانی پیروز شد و سرزمین‌های اشغال شده ایران را آزاد کرد. پس از رسیدن به سلطنت برای حل مشکلات سیاسی و مذهبی، و رفع اختلافات مذهبی با عثمانی بسیار تلاش کرد. در زمان آشوب‌های داخلی و هجوم ارتش‌های بیگانه به ایران، وارد میدان شد و ایران را نجات داد.

اگر چه طبق اعلامیه استقلال آمریکا و سایر قوانین بین‌المللی از جمله اعلامیه حقوق بشر سازمان ملل متحد، حقوق همه‌ی انسان‌ها صرف‌نظر از تفاوت‌های قومیتی، نژادی، مذهبی، جنسیتی و رنگ پوست و ... به رسمیت شناخته شده اما دولتمردان بسیاری از کشورها از جمله آمریکا به این قوانین بین‌المللی پایبند نبوده و تبعیض‌های زیادی بر شهروندان خود اعمال کرده‌اند.

با مقایسه نقشه ایران دو دوره‌ی افشاریه و زندیه:

۱- شخصیت نظامی نادرشاه و فتوحات متعدد و گسترده باعث شد مرزهای سیاسی ایران در دوره افشار گسترده‌تر باشد.
۲- قلمرو ایران در دوره افشار از وحدت و یکپارچگی بیش‌تری برخوردار بود در حالی‌که در دوره زندیه تعدادی از خاندان‌ها توانستند در نقاط مختلف حکومت تشکیل دهند. به همین دلیل حوزه ی نفوذ دولت زندیه محدودتر بوده است.

این نقص بزرگ باعث شد تصمیمات نادرشاه در زمینه‌های گوناگون بدون کارشناسی لازم اتخاذ شده و لذا بخشی از نابسامانی‌های این دوره حاصل همین ضعف عمده بوده است.

در دوران ایران اسلامی، در پی فروپاشی هریک از حکومت‌ها زمینه برای هرج و مرج و بی‌ثباتی فراهم می‌شد. در چنین فضای نامساعد از نظر سیاسی و اجتماعی برخی از اقوام، ایلات و عشایر فرصت را برای کسب قدرت مناسب می‌دیدند. این روند به ویژه پس از سقوط سلسله صفوی نمود بیش‌تری یافت به طوری‌که سلسله افشاریه توسط این افشار، سلسله زندیه توسط ایل زند و سلسله قاجار توسط ایل قاجار به قدرت رسیدند.

اسناد حاوی اطلاعاتی بسیار ارزشمند دربارهٔ مسائل سیاسی، اداری، اقتصادی، فرهنگی و دیدگاه و عملکرد افراد، شخصیت‌ها، احزاب و گروه‌های سیاسی، اجتماعی و مذهبی است.

بررسی جنبه‌های گوناگون حیات انسانی اعم از سیاسی، نظامی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی و ابعاد گوناگون رویدادهای تاریخی و نقش مردم در آنها.

جنگ‌های ایران و روسیه در دوره فتحعلی‌شاه قاجار، توجه نخبگان و زمامداران ایران را به غرب جلب کرد و آنان با مقایسه ایران و غرب در جستجوی علل پیشرفت غرب و عقب‌ماندگی ایران برآمدند در نتیجه از زمان عباس میرزا ولیعهد فتحعلی‌شاه ترجمه آثار اروپایی آغاز شد.

- ۱- تأکید بر تاریخ سیاسی و نظامی و شرح زندگی و جنگ شاهان
- ۲- بی‌توجهی به زندگی اجتماعی و فرهنگی و اقتصادی مردم
- ۳- بی‌توجهی به علل و نتایج رویدادها و تحولات تاریخی
- ۴- داشتن روحیه تملق و چاپلوسی
- ۵- تأکید بر متکلف‌نویسی و پرهیز از ساده‌نویسی
- ۶- بی‌توجهی به سنجش و نقد منابع

با نمایش عکس‌هایی از بعضی حوادث و وقایع تاریخی می‌توان به تفسیر رویدادهای تاریخی پرداخت.

سفرنامه‌ی های عصر قاجار:

- سفرنامه فرهادمیرزا معتمدالدوله
- دومین سفرنامه مظفرالدین شاه به فرنگ
- سفرنامه منشی‌زاده
- سفرنامه دوویل
- سفرنامه یاکوپ ادوارد پولاک (ایران و ایرانیان)
- سفرنامه خراسان ناصرالدین شاه
- رضاشاه کبیر سفرنامه خوزستان
- سفرنامه ناصرالدین شاه به قم
- سفرنامه رضاقلی میرزا نوه فتحعلیشاه قاجار

متن ۱) تاریخ سیاسی و نظامی و اقتصادی، نفوذ دو کشور استعماری انگلیس و روس در ایران
متن ۲) تاریخ هنر و معماری ایران و کاربرد انواع مصالح ساختمانی با توجه به شرایط اقلیمی و آب و هوایی

دانش‌آموزان ابتدا گروه‌بندی و سپس برای انجام کار تحقیقی خارج از کلاس توجیه می‌شوند.
- روزنامه خاطرات ناصرالدین شاه در سفر سوم به فرنگستان موجود در کتابخانه ی عارف قزوینی: مطالعه مقدمه کتاب و این‌که روش و ویژگی‌های بیان خاطرات توسط ناصرالدین شاه چگونه بوده است؟
- روزنامه خاطرات اعتمادالسلطنه موجود در کتابخانه امام خمینی
- خاطرات سیاسی میرزا علی‌اصغرخان امین‌الدوله، علت نوشتن کتاب از زبان خود نویسنده: مطالعه قسمت دیباچه ص ۳ و ۴ و این‌که سبب نگارش کتاب چه بوده و برداشت نویسنده از موقعیت ایران چیست؟
- خاطرات تاج‌السلطنه دختر ناصرالدین شاه، موجود در کتابخانه ی عارف قزوینی: بررسی نظرات تاج‌السلطنه در باب نظام مشروطه و علل و عوامل پیشرفت کشور: مطالعه صفحات ذیل عنوان مشروطه و مشروطیت طبق فهرست اعلام آخر کتاب

۱) توجه مورخین به جنبه‌های مختلف تاریخی علاوه بر تاریخ سیاسی، از جمله اوضاع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
۲) آشنایی ایرانیان با روش‌ها و منابع تاریخ‌نگاری در غرب و ترجمه برخی منابع تاریخی به زبان فارسی
۳) توجه به منابعی غیر از منابع تاریخی از جمله منابع ادبی، متون فقهی، جغرافیایی، فلسفی و غیره که حاوی اطلاعات سودمند تاریخی بودند.

الف) توجه ویژه به ارائه‌ی اطلاعات درباره‌ی فرمانروایان، جنگ‌ها و روابط سیاسی با دیگر دولت‌ها
ب) عدم توجه به جنبه‌های دیگر تاریخی از جمله اوضاع اقتصادی و اجتماعی، فرهنگی، هنری و ...
ج) ذکر وقایع بدون پرداختن به علل و عوامل رویدادها و بی‌توجهی به تجزیه و تحلیل وقایع تاریخی

در برابر ورود آن‌ها مقاومت می‌کردند. یا (با آن‌ها مبارزه یا (جنبش اعتراضی) می‌کردند. (درس ۶ ص ۷۷) (۰/۲۵)

انقلاب کبیر فرانسه یا انقلاب صنعتی (ذکر یک مورد کافی است). (درس ۶ ص ۷۶) (۰/۲۵)

- تداوم جنگ‌های داخلی و خارجی در زمان نادرشاه و نیاز تشکیلات نظامی به نیروی رزمنده به کاهش شدید نیروی انسانی در بخش کشاورزی انجامید. (کلیدواژه بخش اول: جنگ‌های داخلی و خارجی - کاهش نیروی انسانی) (درس ۲ ص ۲۲) ۱) (نمره)

- با به قدرت رسیدن قاجاریه و فروکش کردن جنگ‌های داخلی، در اوایل دوره‌ی قاجار صنایع دستی در ایران رشد و رونق گرفت. (کلیدواژه بخش دوم: فروکش کردن جنگ‌های داخلی - به قدرت رسیدن قاجار) (درس ۴ ص ۴۹) (۱ نمره)
- (کلید واژه بخش سوم: تداوم در جنگ عدم رونق کشاورزی - فروکش کردن جنگ رونق صنایع دستی) (۱ نمره)

آزادی - برابری - تدوین قانون اساسی - برپایی مجلس شورای ملی - حکومت قانون‌مند و کارآمد (حکومت مشروطه) - رشد سریع نشریات - تشکیل احزاب و گروه‌ها. (ذکر ۴ مورد کافی است). (درس ۵ ص ۶۷ تا ۶۸) (۱ نمره)

صحیح (درس ۳ ص ۳۷) (۰/۲۵)

صحیح (درس ۱ ص ۲) (۰/۲۵)

با برقراری حکومت نظامی، توقیف روزنامه‌ها و منع تجمع‌ها، فرمان حمله به مجلس را صادر کرد. (درس ۵ ص ۶۹) (هر مورد (۰/۵) نمره، ذکر دو مورد کافی است.)

یکی مشخص نبودن خطوط مرزی در عهدنامه گلستان و ادعای ارضی جدید روس‌ها.
دیگری فریاد کمک‌خواهی مردم مسلمان شهرها و روستاهایی بود که به واسطه معاهده‌ی گلستان تحت سلطه و ستم روس‌ها قرار گرفته بودند.
(هر مورد ۱ نمره، ذکر یک مورد کافی است.) (درس ۳ ص ۴۲)

آثار فراوانی به فارسی ترجمه شد که نوشته‌های تاریخی بخش قابل توجهی از نخستین آثار ترجمه شده از زبان اروپایی به زبان فارسی را تشکیل می‌دادند. که ترجمه آن‌ها تأثیر به‌سزایی در آشنایی نویسندگان و مورخان ایرانی با بینش و روش مورخان اروپایی داشت.

کلیدواژه: (ترجمه آثار اروپایی - نوشته‌های تاریخی - تأثیر به‌سزا در روش و بینش مورخان ایرانی داشت) (درس ۱ ص ۳) ۱) (نمره)

(جنگ جهانی اول به نفع متفقین خاتمه یافت.) یا (ارتش متفقین ابتکار عمل را به دست گرفت.) (۰/۷۵) (درس ۶ ص ۸۳)

کلیدواژه: (عدم حضور این استعمارگران) - (عدم دخالت فرهنگی این استعمارگران) - (رهایی ایران از وابستگی به این استعمارگران) (درس ۴ ص ۵۴ فعالیت ۵) (۰/۵)

الف) شماره‌ی ۴- انقلاب باشکوه (۰/۲۵) (درس ۲ ص ۲۶)

ب) شماره‌ی ۲- انقلاب مشروطه (۰/۲۵) (درس ۵ ص ۶۱)

ج) شماره‌ی ۱- انقلاب صنعتی (۰/۲۵) (درس ۲ ص ۳۰)